

5

SOK ÉVVEL A TÖRTÉNEK ELŐTT, A HETVENES évek elején Oslo Dælenenga kerületébe jártam főiskolára. Az épület a Dælenenggata és a Gøteborggata sarkán állt. Reggelente nevetségesen rövid utat kellett megtennem, mert akkoriban a főiskolától alig egy kőhajításnyira laktam, a Carl Berner téren. Akkoriban töltöttem be a huszadik életévemet, és ez volt életem első albérlete. Amint megkaptam a diákhitelt, elköltöztem a Veitvet állomáshoz közel eső otthonunkból, az Olav Selvaag tervezte teraszos sorházból, ahol az ötvenes évek végén és a hatvanas években felnőttem. Akkoriban ezt várták el a fiataloktól, akár akartuk, akár nem, *ha már egyszer odafönről ezt sugallták*, tartották a környékünkön.

Mikor birtokba vettem az új helyet, első dolgom volt, hogy a kapott pénzből a belvárosban vegyek magamnak egy TR 200 Tandberg márkájú erősítőt, egy Lenco lemezjátszót, és két húszwattos hangszórót – a nevére már nem emlékszem, de kitűnően szólt. Ami azt illeti, hajszálla ugyanazt a hifitornyot vettem meg, amit annak idején a legidősebb bátyám állított össze a maga diákhiteléből. Abban az időben sok dologban utánoztam őt, persze nem mindenben. Én kommunista voltam, sőt maoista, ő nem, neki rendkívüli kezügysége volt, fúrt-faragott, rajzolt,

festett, ebben meg sem próbáltam versenyre kelni vele. Inkább olvastam, mégpedig rengeteget. Olyan hévvel bújtam a könyveket, olyannyira elmerültem olvasmányaimban, hogy a bátyám kedvet kapott ahhoz, hogy kövesse a példámat, és ezzel mérhetetlenül boldoggá tett engem.

Ha a főiskola épületét elhagyva lesétáltam a Gøteborggátán, hamarosan a Freia csokoládégyárhoz értem. Gyakran tettem meg ezt az utat, hiszen anyám itt dolgozott. A cukorkarészlegen állt a szalag mellett sok-sok évig a hét öt napján, napi nyolc órában, illetve túlórázott is. Dælenenga és Rodeløkka kerületben állandóan csokoládé- és kakaóillat terjengett, különösen reggelente, mikor a levegő még csípős és párás volt. Csak olyankor volt ellenemre a szag, ha előtte való este túl sok sört ittam. Egyébként az illat biztonságot árasztott, gyerekkori emlékeket ébresztett bennem: terített asztal mellett ülünk a családi ebéden, körülöttem kedves arcok, illatozik a kávé, a napfény rézsútosan beesik a ragyogó fehér rolón át, s az egész jelenet középpontjában ott vagyok *én*, azzal az érzéssel, hogy egyszerre minden a legnagyobb rendben van. Ha néhanapján késő este Dælenenga közelében, a Carl Berner tér melletti kicsi lakásban engedtem, hogy ez az emlék magával ragadjon, hirtelen olyan heves vágyakozás fogott el a gyerekkorom után, hogy megrettentem.

Ha aznap már nem volt több órám, vagy ráuntam az ebédlőben való ücsörgésre, gyakran megesett, hogy végigbaktattam a Gøteborggátán, majd jobbra

fordultam a Dælenenga Stadion felé, amerre a Freia személyzeti bejárata esett. Itt megálltam, nekidőltem a régi téglafalnak; jó szagot árasztott, természetszagot, az apámmal Østmarka és Lillomarka hegységekben tett kirándulásokra emlékeztetett. Felsandítottam Arnold Haukeland óriási, fényes, lassan körbeforduló fémszobrára, mely magas talapzaton állt a kapu mellett. Új volt, csak két-három évvel azelőtt avatták fel. Szélhárfát mintázott, melyből szélfúvás esetén zene csendül fel, de mikor arrafelé jártam, soha egy árva hangot nem hallatott. Sodortam egy cigarettát Petterøe 3 márkájú dohányból, és olyan ráérősen ergettem a füstöt, mint később soha. Álltam a napsütésben, és anyámat vártam, aki a műszak befejeztével hamarosan elhagyja a nagy épületet, és egyenesen a kapu felé tart majd. Már messziről láttam őt, ahogy kilép az ajtón, és ilyenkor mindig egy Rudolf Nilsen munkásköltő versének kezdő sorai jutottak eszembe:

*Rég láttam már, hogy felém tartasz,
Érzem, tudom, a közelemben vagy.*

Persze a vers nem egészen illett a helyzethez, hiszen Nilsen a szerelméhez írta valamikor a húszas években. Mégis felötlöttek bennem a sorok, elvégre Dælenenga, Rodeløkka és Grünerløkka környékén jártunk, Kelet-Oslóban, Rudolf Nilsen felségterületén, egy gyár bejáratánál; biztosan sok itteni munkásnőnek csapta a szelet. A kapun ugyan nem a jegyesem fordult ki, hanem az anyám, de *szerettem* őt, úgy, ahogy a versben áll.

Felegyenesedtem, és elkurjantottam magam:

– Freia csokoládét vegyenek!

– Nem kérek – felelte.

– Egy kis karamellát?

– Azt még kevésbé! – pirulva nevetett, mikor észrevette, hogy az őr heherészve hallgatja a párbeszédünket. – Mit keresel itt? – kérdezte halkán, mikor a kapuhoz ért, és az őr kiengedte. – Le vagy égve?

Persze hogy le voltam égve, mint mindig, de kikerültem a választ:

– Micsoda? Arra célzol, hogy némi aprópénz reményében várom egész nap gályázó, holtfáradt anyámat? Na de mama!

– Mennyire van szükséged?

Megvontam a vállam.

– Nesze – azzal kis női táskájából elővette az ócska barna erszényét, gyakorlott mozdulattal egyik kezével letakarta – nehogy egy kíváncsi, kenyérkereső szerepétől megfosztott férj belepillanthasson –, a másikkal kinyitotta, és előhalászott egy többszörösen összehajtogatott százkoronást, aztán vonakodni látzó fia kezébe nyomta.

– Tedd el! – mondta.

Persze rögtön láttam, mennyit akar adni.

– A fenébe is, mama, ez száz korona! Nem fogadhatom el.

Akkoriban ez tényleg hatalmas pénzösszeg volt. Egyhavi lakbérem volt százhetven korona.

– És most már ne beszéljünk róla többet. Apádnak se említsd! – mondta.

– Vele úgysem találkozom soha – feleltem.

– Arról aztán nem ő tehet – válaszolta erre, és ebben igaza volt. Megígértem hát, hogy nem szólok neki, miért is tettem volna? És hát igaz, ami igaz, ugyancsak jól jött az a százkoronás. De aznap nem csak azért mentem elé, mert pénzre volt szükségem, illetve egyáltalán nem ez az ok vezetett – a pénztelenség állapota életmóddá vált, már fel sem vettem. El akartam újságolni neki valamit, amiről fogalma sem volt még.

– Megiszunk egy kávét Bergersennél, mielőtt hazamész? – kérdeztem tőle. Javaslatom olyannyira szokatlan volt, hogy gondolkodás nélkül igent mondott. Általában együtt visszasétáltunk a Gøteborggatán, majd a Dælenenggatán át a Carl Berner térre jutottunk. Elhagytuk a Ringen mozit – tizenegy évesen itt láttam a *Zorro seregét*, két részben adták le, két egymást követő szombaton, életem leghosszabb hete volt –, utána átkeltünk a kereszteződésen, majd a metrómegállóhoz jutottunk. Végig könyvekről beszélgettünk, új filmekről és régiyekről, melyeket újra meg újra megnéztünk, mint például a *Szombat este, vasárnap reggel* a fiatal Albert Finneyvel a főszerepben, épp azon a héten ment a tévében. Anyám Albert Finneyt is nagyon szerette, különösen, ahogy a film elején áll a bicikligyárban az esztergapad mellett, feltűrt ingujjal, és merészen pálcát tör az idősebb munkások felett, akik még mindig a háború előtti idők elvárásai szerint hajbókolnak. Márpedig ő semmiképp nem fogja így elvesztegetni az életét, és senkinek nem engedi, hogy elnyomás alatt tartsa!

– Szeretném én azt látni, hogy valaki leigázna! Jól akarom magam érezni – a többi mind propaganda!,

mondta a fogai közt szűrve a szavakat. Gyerekes hőzöngés volt a részéről, anyám ezt jobban tudta bárkinél. Ennek ellenére kaszáló mozdulatot tett parázsló cigarettájával, és a Carl Berner tér közepén hunyorítva, észak-angolosan ropogtatva az r-eket jó hangosan elismételte Albert Finney mondatát: – *All the rest is propaganda!* Bármennyire is imponált nekem a kijelentés, anyám sötét nevetése elbizonytalanított. Majd témát váltottunk, és a cukorkarészleg művezetőjére terelődött a szó, aki szabadosan viselkedett a női munkásokkal szemben – a Freiában szinte csak nők dolgoztak, a cukorkarészlegen legalábbis. Anyám már látni sem bírta ezt a visszataszító fickót, és lázadást tervezett, így hát meghánytuk-vetettük a tervét.

Megérkeztünk a Bergersen cukrászdához, melyet csak én neveztem el így, mert a sarokban az ablaknál minden áldott nap egy Bergersen nevű férfi üldögélt, és ugyanazt az újságot bújta. Megjött Bergersen, mondogatta a személyzet. A cukrászda a Ringen mozival szemközti rövid utcában volt, ami tulajdonképpen a Tromsøgata folytatása, ugyanazt a nevet viselte, de itt apró, névtelennek tetsző zsákutcát képezett.

Odabent a kabátokat a bejáratnál lévő állófogásra akasztottuk, majd kávét rendeltünk, és réteges krémet. Amint beléptünk, elkezdtem neki magyarázni, milyen fordulatot vett az életem, hogy úgy döntöttem, félbeszakítom a tanulmányaimat a Dælenenggata és a Gøteborggata sarkán lévő főiskolán, ahol akkor már két éve tanultam diákhittel, melyből hifitornyot is vásároltam. Vége a főiskolának és a késő éjszakaiig tartó tivornyázásnak, és mindezt azért, mert a

kommunista párt, melynek tagja voltam, kampányt indított annak érdekében, hogy minél több párttag üzemben helyezkedjen el. Senki nem kényszerített erre az elhatározásra. Nem sokkal azelőtt az albérletben felkeresett a központi bizottság egy embere, és hosszan, szenvedélyesen szónokolt. Azt mondta, a nagy Háború hamarosan a nyakunkon van, talán már jövőre készültségben kell lenni, hiszen a Szovjetunió már fegyverkezik, ezt jómagam is tudhatom az idén Håøya szigetén megrendezett nyári tábor után. Márpedig ebben az esetben nem sok értelme van a tanulásnak, a fiúkkal kell tartani, ugyebár. Ezt a kifejezést használta, a „fiúk” alatt az üzemi munkásokat értette. Azzal sokatmondóan az ablakon túli világ felé bökött, de tulajdonképpen rossz irányba, mert nem arrafelé mutatott, ahol pár háztömbbel arrébb anyám is dolgozott üzemi munkásként – és ilyképp a „fiúk” csapatát erősítette, bár a Freiában szinte csak nők melóztak –, ám nem is az ellenkező irányba, amerre apám pár metrómegállóval arrébb egy másik gyárban robotolt nap mint nap. A központi bizottság tagja a Finnmarkgata végében álló Munch Múzeum felé bökött, ahova gyakran eljártam vasárnaponként, hogy elmerülten álldogáljak a színekben gazdag, puha, mégis hátborzongató festmények előtt, melyeket annyira szerettem. Nem akartam csalódást okozni, mindig is próbáltam mindenkinek a kedvében járni, így hát tudtam, mi a dolgom.

Egy héttel a beszélgetésünk után a főiskolán részt vettem egy gyűlésen, ahol hozzám hasonló világnézetű és politikai hitvallású emberek jelentek meg,

a bevezetőt én tartottam: arról beszéltem, mennyire fontos a mostani időkben, hogy a párt pozíciója a munkásosztály tagjainak körében is megszilárduljon. Kiváló beszéd volt, bár sehogyan sem tudtam szabadulni attól az érzéstől, hogy az általam emlegetett munkásosztály nem egészen egyezik azzal a munkásosztállyal, melynek anyám és apám is a tagja. Hasonlítottak ugyan egymásra, annyi biztos, de volt közöttük eltérés, és szigorúan véve más-más világban léteztek. Emiatt kissé kényelmetlenül éreztem magam, de valószínűleg az ellentmondást csak én vettem észre, mert szónoklatom befejeztével mindenki megveregette a vállam, és elismerően nyilatkozott a bevezetőről. Nem tudom, milyen utcában, miféle közegben nőhettek fel, akik ezúttal jelen voltak; a gyűlés végeztével egyedül én jelentettem ki, hogy otthagynom az iskolát. Az ígéretemet megtartottam, ahogyan cserkészkoromban is. Az egész Őzike őrshben én voltam az egyetlen, aki komolyan vette a cserkészesküt. Sok tekintetben hasonlított a két helyzet.

Próbáltam mindezt megosztani anyámmal. A kabátomat felakasztottam a fogasra, közben láttam, hogy a pult mögött álló nő már tálcán hozza a kávé és a krémest, leültem, még mindig dőltek belőlem a szavak, és amint megfordultam, hogy szemtől szembe kerüljek anyámmal, és nyugodtan beszélgethesünk, a tenyere árnyékként suhant át az asztal felett, és hatalmas csattanással egyenesen az arcomat találta el. Az ablak másik oldalán egy férfi a teherautójáról jókora, virágokkal teli pléhládákat cipelt be a cukrászda melletti üzletbe, az utca túlsó oldalán álló

téglaépítésű bérház tetején megcsillant a napfény. Két bicikliző kislány hazafelé tartott az iskolából, a táskájuk a csomagtartóra volt erősítve. Tízévesek lehettek, s az évszakhoz képest túl lengén öltöztek. Valahol mélyen megrezdült bennem a lánytestvér utáni örök vágyakozás. Ha lett volna húgom vagy nővérem, én is más lettem volna, nem az, aki éppen egy hatalmas pofont kapott a Bergersen cukrászdában. – Mennyire jellemző, hogy csak fivéreim voltak, még hozzá három! Az arcom sajgott, vörösen égett, fogalmam sem volt, mit mondhatnék. Az asztallapot bámultam, meg a pultot; a szemem sarkából láttam, hogy anyám felemelkedik. Néma csönd volt a cukrászdában, csak a fagylaltgép zümmögése hallatszott. A pincérnő az asztalunk felé tartva megtorpant, majd odajött, óvatosan letette a tálcat, azzal eliszkolt. Csak ekkor jutott eszembe a százkoronás. A zsebemből előhalásztam az apróra hajtogatott papírpénzt.

– Tessék – mondtam –, így már nyilván nem adod nekem.

Éreztem, hogy a másik arcom is lángba borul, és felnéztem. A kabátja a karján lógott, sápadt volt, a szeme fénylett.

– Te idióta! – vágta a szemembe, azzal ott hagyott.

Nem emlékszem, hogyan jutottam ki az utcára, meg-ettem-e a krémesemet, esetleg mindkettőt, a szá-zassal fizettem-e, azt sem tudom felidézni, hogyan teltek az azt követő napok. Most azonban, hogy ott ültem anyám mellett Északkelet-Dániában a tengerparton, egy alacsony dűnén, 1989 novemberében egy

kora reggeli órában, hirtelen minden eszembe jutott. Velünk szemben egy Hirsholmen nevű sziget terült el. A közepén magasló világítótorny szerves része lett minden egyes itt töltött nyaramnak, anyámnak pedig egész életét végigkísérte. Azon törtem a fejem, vajon megváltoztatja-e az ember gondolkodásmódját, ha szeme sarkából szinte állandóan egy világító-tornyot lát.

Végigszívta a cigarettát, majd a csikket lassú, kicsit nehézkes mozdulattal elnyomta a porhanyós homokban, és felém fordult.

– Mi ez itt? – kérdezte, és a két lábam közé süllyesztett üvegre bökött.

– Calvados – feleltem.

– Calvados – ismételte bólogatva, kissé bágyadtan.

– *A diadalív árnyékában*, ugye?

– Igen – feleltem – *A diadalív árnyékában*.

Megint bólogatott, még mindig szórakozottan, ugyanakkor gondterhelten:

– Szép könyv, egy árnyalatnyit talán szentimentális. Nem árt még tizenévesen elolvasni.

– Bizony – feleltem.